

- events]. *Fizyko-matematychna osvita*, 3(25), 61-66. <https://10.31110/2413-1571-2020-025-3-027> [in Ukrainian].
- Lukashchuk, V.I. (2012). Osoblyvosti pidpriemnytskoi diialnosti u sferi sportu [Peculiarities of entrepreneurial activity in the field of sports]. *Ukrainskyi sotsium*, 3(42), 43-52. https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2012/07/43-52_no-3_vol-42_2012_UKR.pdf [in Ukrainian].
- Lukianova, L.B. (2011). Neformalna osvita doroslykh: problemy i perspektyvy [Non-formal education of adults: problems and prospects]. *Profesiina osvita: pedahohika i psykholohiia: polsko-ukrainskyi, ukrainsko-polskyi shchorichnyk*, 13, 327-333 [in Ukrainian].
- Moldovan, A.D. (2020). *Pidpriemnytska diialnist u haluzi fizychnoi kultury i sportu [Entrepreneurial activity in the field of physical education and sports]: navch. posibnyk*. Chernivtsi: Chernivets. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha. 104 [in Ukrainian].
- Onlain-kursy dla vchyteliv fizychnoi kultury [Online courses for physical education teachers]. (2024). *Na urok*. <https://naurok.com.ua/upgrade/kursy-dlya-vchyteliv-fizychnoyi-kultury> [in Ukrainian].

УДК 37.04. 027.7.378

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.80-90](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.80-90)

ТЕНДЕНЦІЇ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ТА ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

**Волярьська
Станіславівна** – доктор
педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу андрагогіки Інституту
педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України

Voliarska Olena – Doctor of
Pedagogical Sciences, Associate
Professor, Senior Researcher of
the Andragogy Department of the
Ivan Ziazun Institute of
Pedagogical and Adult Education
of the National Academy of
Sciences of Ukraine

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-6812-1154>

E-mail: esvdoc@ukr.net

Анотація. Стаття присвячена теоретичному узагальненню тенденцій самоосвітньої діяльності викладачів закладів вищої освіти економічного профілю в умовах неформальної та інформальної освіти. Мета статті полягала у визначенні тенденцій самоосвітньої діяльності викладачів економічного профілю в умовах неформальної та інформальної освіти. З'ясовано, що поняття «самоосвіта» і «самоосвітня діяльність» у вищій освіті мають спільний момент у тому, що вони вказують на процес навчання та самопізнання викладачем без зовнішнього впливу керівництва закладу освіти. Самоосвіта

розглядається як важливий чинник професійного зростання викладача. Особлива увага наголошена на необхідності самоосвітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти. Відмінність цих понять у тому, що самоосвіта означає процес самостійного навчання безпосередньо самим викладачем, тоді як самоосвітня діяльність може включати ширший спектр дій, що спрямовані на набуття знань та вмінь, такі як самодослідження, самонавчання, участь у вебінарах, курсах. Виокремлено такі основні тенденції самоосвітньої діяльності викладачів економічного профілю в умовах неформальної та інформальної освіти як: неперервне розширення функцій професійної діяльності викладачів економічного профілю, що пов'язане із розвитком науки та виробництва, новими освітніми практиками у вищій освіті та соціально-економічними умовами ринку праці; введення інноваційних практик і технологій в професійну підготовку майбутніх фахівців економічної сфери, що потребує підвищення рівня компетентності викладачів; розширення можливостей, потреб і запитів особистісно-професійного розвитку викладача засобами неформальної й інформальної освіти.

Ключові слова: викладач; заклад вищої освіти; інформальна освіта; неформальна освіта; самоосвіта; самоосвітня діяльність; тенденції.

Volynska Olena

TRENDS OF SELF-EDUCATIONAL ACTIVITY OF ECONOMIC PROFILE TEACHERS UNDER CONDITIONS OF NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION

Abstract. *The article is devoted to theoretical generalisation of trends in self-educational activity of economic profile teachers in non-formal and informal education. The purpose of the article is to identify trends in the self-educational activity of economic profile teachers in the context of non-formal and informal education. It has been found that the concepts of 'self-education' and 'self-educational activity' in higher education have a common point in that they indicate the process of learning and self-knowledge by the teacher without external influence of the management of the educational institution. Self-education is seen as a significant factor in the professional growth of a teacher. Particular attention is paid to the need for self-education in the context of continuous professional education. The difference between these concepts is that self-education means the process of independent learning directly by the teacher, while self-educational activities may include a wider range of actions aimed at acquiring knowledge and skills, such as self-research, self-study, participation in webinars, courses. The following main trends in the self-educational activity of economic profile teachers in non-formal and informal education have been allocated: continuous widening of the functions of professional activity of economic profile teachers, which is associated with the development of science and production, and new educational practices in*

higher education and socio-economic conditions of the labour market; introduction of innovative practices and technologies in the professional training of future economic specialists, which requires increasing the level of teachers' competences; widening the opportunities, needs and demands for personal and professional development of teachers through non-formal and informal education.

Key words: *higher education teachers; higher education institutions; informal education; non-formal education; self-education; self-education activities; trends.*

Постановка проблеми, її актуальність. Викладачі повинні мати сильну самоефективність, впевненість і благополуччя, щоб їх викладацька діяльність була ефективною (за документами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР, 2019). Підвищення професійної компетентності науково-педагогічних працівників є важливим актуалітетом професіоналізації вищої освіти, що сприяє забезпеченню підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Особливої актуальності набуває підвищення ефективності викладацької діяльності у вищій школі. У зв'язку з цим актуалізувалася нагальність дослідження тенденцій самоосвітньої діяльності викладачів в умовах неформальної та інформальної освіти, які спрямовують їх подальше професійне зростання.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. В останні роки зарубіжні науковці (Bullock & Sator, 2017; Choi & Lee, 2018; Hordvik et al., 2021; Pithouse-Morgan, 2022) висвітлюють результати досліджень професійного вдосконалення педагогів і викладачів в умовах неформальної та інформальної освіти. Так Чой Е., Лі Дж. у статті «Самоефективність викладачів EFL та практика викладання» (2018) зазначили, що загальні переконання щодо самоефективності педагогів були суттєво пов'язані з використанням методів навчання, орієнтованих на студента та зосереджених на взаємодії з ними. Отримані у ході інтерв'ю дані показали, що соціокультурні чинники та переконання щодо «ідеальних» способів викладання впливають на зв'язок між переконаннями викладачів щодо прогнозованої ефективності та реальним станом викладання.

Цікавими для сучасної неперервної педагогічної освіти є ідеї, пов'язані з рухом мейкерства. Нині мейкерство розуміється як інноваційний підхід впровадження STEM-освіти. Так, науковці С. Булок та А. Сатор виокремили педагогічні принципи «зламауй, адаптуй, проєктуй та створи» як основні для вивчення того, як вони працюють з кандидатами на посаду педагога в лабораторії педагогіки мейкерства (Bullock & Sator, 2017). У їх дослідженні «Розвиток педагогіки «творення» через спільне самонавчання» було використано методологію самонавчання для

вивчення практик викладання, а також для створення діалогу про неявні та особисті знання, оскільки вони сприяють розумінню викладання через «Педагогіку вчинку». Зокрема, акцент робиться на критичному та спільному дослідженні за допомогою критично налаштованих студентів, а також на діалозі як важливому компоненті викладацької діяльності (Bullock & Sator, 2017).

К. Пітхаус-Морган (2022) зазначає, що самостійне вивчення професійних практик активізувалося як окремий науковий напрям на початку 90-х рр. минулого століття. Воно почалося з того, що педагоги вивчали себе в дії в освітніх контекстах, щоб покращити свою професійну практику, поглибити професійне розуміння та зробити свій внесок у публічні дебати щодо вдосконалення педагогічної освіти для загального блага. Дослідниця доводить, що новий напрямок досліджень професійного зростання був офіційно оформлений у 1993 р. зі створенням Групи спеціальних інтересів (ГСІ) «Самостійне вивчення практик підготовки вчителів» (S-STEP) Американської асоціації освітніх досліджень (AERA), відомої міжнародної професійної організації. S-STEP швидко перетворилася на активну глобальну спільноту, що складається з кількох сотень науковців, які прагнуть зробити свій внесок у теорію і практику педагогічної освіти та розробку дослідницьких проєктів самонавчання (Pithouse-Morgan, 2022, р. 2).

Колектив науковців з Норвегії і Канади під керівництвом М. Гордвіка встановив цінності S-STEP як методології для неперервного професійного навчання педагогів на різних рівнях досвіду, від докторантів до педагогів-майстрів (Hordvik et al., 2021). З точки зору дослідників Е. О Аду та С. Зондо самоосвіта в економічній галузі допомагає вміло та ефективно використовувати обмежені державні та приватні ресурси для задоволення освітніх потреб людей. Крім того, вона має навчити викладачів і студентів як управляти власними фінансовими ресурсами зокрема на особистому рівні (O Adu & Zondo, 2023). Автори вважають, що самоосвіту слід розглядати як інструмент для натхнення змін.

Глибокому осмисленню сучасних напрямів удосконалення професійної компетентності викладачів закладів вищої освіти присвячені дослідження відомих філософів, педагогів (В. Кременя, Л. Лугового). Управління та зміст самоосвітньої діяльності викладачів розглянуто в наукових працях Ю. Бойчука, І. Жорової, А. Самко, М. Топузова та ін. Однак тенденції самоосвітньої діяльності викладачів економічного профілю в умовах неформальної та інформальної освіти, що передбачають самовизначення особистості та формуванню активної життєвої позиції сучасного викладача, ґрунтовно досліджено не було.

Мета статі полягає у визначенні тенденцій самоосвітньої діяльності викладачів закладів вищої освіти (ЗВО) економічного профілю в умовах неформальної та інформальної освіти. Відповідно до поставленої

мети сформульовано завдання дослідження: схарактеризувати поняття «самоосвіта» і «самоосвітня діяльність» та означити їх як дієвий засіб підвищення професійної компетентності викладачів економічного профілю у процесі неперервної освіти; проаналізувати специфіку неформальної й інформальної освіти дорослих; виокремити тенденції самоосвітньої діяльності викладачів економічного профілю в умовах неформальної та інформальної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Модернізація вищої економічної освіти в Україні потребує врахування загальних тенденцій підвищення професійного розвитку викладачів закладів вищої освіти у контексті світових інтеграційних та міграційних процесів. Сучасний викладач – це розвинена й освічена особистість, яка володіє широким спектром професійних і соціальних знань і здатна швидко адаптуватися до нових умов. Він ефективно взаємодіє з колегами, здатний розв'язувати теоретичні та практичні проблеми.

Структура процесу самовдосконалення викладача ЗВО економічного профілю містить чотири етапи: самоусвідомлення та вмотивованість прийняття рішення щодо здійснення самоосвітньої діяльності; планування та створення особистої програми самоосвіти; безпосередня практична діяльність з реалізації поставлених самоосвітніх завдань; самоконтроль самоосвітньої діяльності.

На думку науковців (Аніщенко, & Прийма, 2020), самоосвіта є одним із основних способів реалізації інформальної освіти. Самоосвіта викладачів економічного профілю реалізується у системі формальної, неформальної та інформальної освіти, які визнані ЮНЕСКО провідними видами освіти дорослих (Луговий, 2008) і здійснюється через різнопланову самоосвіту, активну участь у науково-методичних і практичних заходах, що проводяться в системі вищої освіти чи в громадах зі сприяння благодійних організацій. Самоосвіта викладача економічного профілю як провідна форма вдосконалення його професійної компетентності спрямована на його саморозвиток та професійне самовдосконалення, задоволення власних пізнавальних інтересів та освітніх потреб, що сприяє оновленню та поглибленню знань, узагальненню досвіду шляхом цілеспрямованої самоосвітньої діяльності тощо (Самко, 2023). Така діяльність не повинна зводитися до відновлення знань, якими він оволодів у вузі, мова йде про ознайомлення з новітніми педагогічними та психологічними дослідженнями, пошук нових напрямів у методиці та організації навчально-виховного процесу, розгляд на високому науковому рівні педагогічних проблем, що викликають утруднення в практичній роботі.

У сучасних умовах самоосвітня діяльність викладачів закладів вищої освіти уособлює процес навчання та самопізнання без зовнішнього впливу керівництва освітньої установи. Відмінність цих понять полягає в тому, що самоосвіта зазвичай означає процес самостійного навчання

безпосередньо самим викладачем, тоді як самоосвітня діяльність може включати більш широкий спектр дій, що спрямовані на набуття знань і вмінь, такі як самодослідження, самонавчання, участь у вебінарах, курсах, які пропонують установи неформальної й інформальної освіти тощо.

Охарактеризуємо більш детально види самоосвітньої діяльності викладачів економічного профілю і визначимо їх зміст в умовах неформальної та інформальної освіти. Самоосвітня діяльність в умовах вищезазначених видів освіти дорослих передбачає, що кожен викладач економічного профілю: має можливість доступу до навчальної інформації у свій вільний час; розуміє різні формати організації навчання; знає наявні загальнодоступні електронні джерела інформації й цифрові інструменти та вміє ними користуватися; вміє аналізувати і обробляти пропоновану провайдером неформальної освіти інформацію; вміє використовувати існуючий перелік дистанційних навчальних курсів при вирішенні поточних завдань викладацької діяльності.

Зазначимо, що нині викладачам пропонується широкий спектр послуг з підвищення кваліфікації: у неформальній освіті – очне, дистанційне, «змішане» навчання на курсах підвищення кваліфікації, пропонованих, як приклад, на найбільшій українській платформі професійного розвитку «Prometheus», де викладач знайде онлайн-курси від роботодавців України та найкращих світових університетів. Також для викладачів запропоновано такі відкриті освітні ресурси як MIT OpenCourseWare, Coursera, EdX, EdEra, Udemy тощо. Як свідчить аналіз сучасних публікацій, інноваційні освітні ініціативи у сфері неформальної освіти «мають як прямий (безпосередній), так і непрямий (опосередкований) вплив на процес професіоналізації науково-педагогічних, педагогічних працівників, розвиток андрагогічно орієнтованої освітньої практики у закладах вищої освіти» (Аніщенко, 2023).

Інформальна освіта в структурі освіти дорослих є загальною характеристикою для отримання нової навчальної інформації за межами стандартного освітнього середовища. Вона визначає індивідуальну пізнавальну спрямованість викладача, що реалізується за рахунок його власної активності під впливом професійного або культурного середовища. У межах інформальної освіти відбувається навчання і соціалізація особистості викладача всіма засобами впливу (середовище соціальних мереж, використання Internet-ресурсів (де створено інформаційні системи, що поєднують відкриті освітні ресурси та пропонують користувачам широкий спектр Інтернет-сервісів), участь у заходах професійних асоціацій, професійні зустрічі, відвідування культурно-просвітницьких закладів тощо). Однією з особливостей інформальної освіти є те, що вона відбувається у вільний час. Йдеться переважно про такі відносно нові її види, як масмедійна самоосвіта та Internet-самоосвіта.

Визначення тенденцій самоосвітньої діяльності викладачів

закладів вищої освіти можна сформулювати через аналіз ключових аспектів, що характеризують цю діяльність, а також врахування сучасних викликів та вимог освітнього середовища. Узагальнюючи результати наукових розвідок зарубіжних і вітчизняних учених, констатуємо, що тенденції самоосвітньої діяльності викладачів економічного профілю слід розуміти як сукупність стійких напрямів розвитку, змін і вдосконалення їхньої самостійної освітньої активності, яка спрямована на підвищення професійної компетентності, інтеграцію новітніх знань й інноваційних технологій у викладацьку практику, а також на адаптацію до вимог підготовки конкурентоспроможних фахівців для сучасного ринку праці.

На наше переконання, для деталізації власне тенденції слід виділити такі ключові аспекти: 1) цифровізація (використання цифрових інструментів та платформ для вдосконалення професійного розвитку); 2) інтернаціоналізація (орієнтація на глобальні стандарти освіти та взаємодія з міжнародною академічною спільнотою); 3) індивідуалізація самоосвіти (вибір дорослою людиною власних траєкторій професійного зростання); 4) компетентнісний підхід (вплив на розвиток як спеціалізованих, так і загальних (soft skills) компетенцій); 5) адаптивність (здатність швидко реагувати на зміни у сфері освіти, на впровадження інноваційних освітніх технологій або зміну освітніх та професійних стандартів).

Наведене вище тлумачення тенденцій самоосвітньої діяльності викладачів дозволяє враховувати як внутрішні мотиви і потреби викладачів, так і зовнішні фактори, що впливають на їхню самоосвітню діяльність. Тому важливо наголосити на вмотивованості викладача до самоосвітньої діяльності, оскільки останнім часом у вищій освіті простежується така тенденція щодо підготовки майбутніх фахівців: з освіти, яка базується на викладанні, акценти переносяться на освіту, підґрунтям якої є практико-орієнтоване учіння.

Специфіка діяльності викладачів економічного профілю зумовлюється як особливостями розвитку економічної науки, так і вимогами до підготовки фахівців у сфері економіки. Зокрема, йдеться про:

- Міждисциплінарність знань. Економічна наука інтегрує знання з різних сфер, таких як математика, статистика, соціологія, фінанси, менеджмент і право. Викладачі економічного профілю повинні володіти ґрунтовними знаннями в цих дисциплінах і вміти їх синтезувати. Це вимагає від викладачів як теоретичної підготовки, так і практичного досвіду.

- Розвиток практичних навичок у здобувачів вищої освіти. Одна з головних задач викладачів економічного профілю – це навчити студентів застосовувати теоретичні знання в реальних умовах. Для цього важливо використовувати кейс-методи, симуляційні ігри, аналіз даних, моделювання бізнес-процесів і інші активні методи навчання.

- Високу динамічність, актуальність економічної наукової

інформації. Економічна наука швидко змінюється через глобалізацію, цифровізацію, появу нових фінансових інструментів і кризових соціально-економічних явищ у суспільстві. Викладачі повинні постійно оновлювати свої знання та адаптовувати навчальні матеріали відповідно до суспільних трендів.

- Формування критичного мислення. Економічна діяльність часто передбачає аналіз суперечливих даних і побудову прогнозів. Викладачі мають навчити студентів критично оцінювати інформацію, працювати з великими масивами даних та формулювати власну думку щодо складних економічних проблем.

- Педагогічна компетентність. Окрім спеціальних економічних знань, викладачі мають володіти педагогічними методиками, розвивати у студентів навички самостійної роботи, мотивацію до навчання, а також соціальну відповідальність.

- Етичний аспект. Важливим є виховання етичної складової у студентів, зокрема розуміння соціальної відповідальності бізнесу, етичної поведінки у управлінні фінансами та недопустимості корупційних схем.

- Цифрові технології у викладанні економічних дисциплін. Сучасний викладач економічного профілю повинен активно застосовувати цифрові інструменти: спеціалізоване програмне забезпечення для фінансового аналізу, статистичні платформи, онлайн-курси, інтерактивні панелі та інші засоби для підвищення ефективності навчання.

- Підготовку викладача до професійного спілкування в міжнародному академічному середовищі. Оскільки економічна діяльність має глобальний характер, викладачі мають забезпечувати студентів знаннями міжнародного економічного права, а також знайомити їх із глобальними бізнес-практиками в світовому контексті.

У контексті тенденції неперервності професійної освіти, масовості, орієнтації на задоволення потреб особистості, особистісно-розвивального характеру та посилення етичного компонента, виникає особистісно-орієнтований тип самоосвітньої діяльності. Він забезпечує напрями розвитку викладача економічного профілю, підтримує його професійну спрямованість, орієнтує на повноцінне задоволення освітніх, культурних, соціальних потреб, надає свободу вибору змісту самоосвіти та способів самовдосконалення як професіонала.

Таким чином, викладачам ЗВО економічного профілю необхідно поєднувати ґрунтовні знання в економічній сфері з педагогічною майстерністю, аналітичним і критичним мисленням та умотивованістю до самосвітньої діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Викладач ЗВО економічного профілю в процесі самоосвітньої діяльності не тільки розвиває свої здібності, але й формує свої переконання, удосконалює

власне світобачення. Самоосвітня діяльність заохочує викладачів експериментувати з новими методами викладання, організації науково-дослідної роботи та інноваційними технологіями викладання. Це означає, що вона як складова професійного розвитку сучасного викладача економічного профілю передбачає вмотивованість усвідомлювати нові тенденції підвищення кваліфікації в умовах неформальної та інформальної освіти та переосмислювати власну викладацьку практику.

До основних тенденцій самоосвітньої діяльності викладачів ЗВО економічного профілю в умовах неформальної та інформальної освіти віднесено тенденції неперервного розширення функцій професійної діяльності викладачів економічного профілю, що пов'язане із розвитком науки та виробництва, новими освітніми практиками у вищій освіті та соціально-економічними умовами ринку праці; тенденції введення інноваційних практик і технологій в професійну підготовку майбутніх фахівців економічної сфери, що потребує підвищення рівня компетентності викладачів; тенденції розширення можливостей, потреб і запитів особистісно-професійного розвитку викладачів засобами неформальної й інформальної освіти.

Сучасна підготовка фахівців у системі вищої освіти передбачає вдосконалення професійної компетентності викладачів відповідно до сучасних вимог з метою забезпечення сталого розвитку держави. У зв'язку з чим до першочергових *перспектив* вивчення відносимо аналіз результатів прикладних досліджень щодо трансформації університетської освіти в освіту впродовж життя.

Список використаних джерел

- Аніщенко, О.В. (2023). Професійний розвиток викладачів закладів вищої освіти в умовах неформальної та інформальної освіти: інноваційні практики. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: збірник наукових праць; Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Бахмат Н.В.], 35 (2–2023), 151–160. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-35-151-160>
- Аніщенко, О.В., & Прийма, С.М. (2020). Інформальна освіта. *Велика українська енциклопедія*. https://vue.gov.ua/Інформальна_освіта
- Луговий, В.І. (2008). Становлення безперервної освіти в країнах організації економічного співробітництва і розвитку (досвід для України). *Вища освіта України: теоретичний та науково-методологічний часопис*, 4 (1), 7–9.
- Самко, А.М. (2023). Аналіз теоретичних засад самоосвітньої діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 5 (359), 7–14. [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-5\(359\)-7-14](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-5(359)-7-14)

- Bullock, S.M., & Sator, A. (2017). Developing a Pedagogy of «Making» through Collaborative Self-Study. *Studying Teacher Education*, 14(1), 56–70. <https://doi.org/10.1080/17425964.2017.1413342>
- Choi, E., & Lee J. (2018). EFL teachers' self-efficacy and training practices. *ELT Journal*, 72(2), 175–186. <https://doi.org/10.1093/elt/ccx046>
- Hordvik, M., Fletcher, T., Haugen, A. L., Møller, L., & Engebretsen, B. (2021). Using collaborative self-study and rhizomatics to explore the ongoing nature of becoming teacher educators. *Teaching and Teacher Education*, 101. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103318>
- O Adu, E., & Zondo, S. (2023). Exploring Teacher's Perspectives on the Relevance of Teaching Economics Management Sciences in Schools. *Universal Journal of Educational Research*, 11(3), 57–66. <https://doi.org/10.13189/ujer.2023.110303>
- OECD Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass 2030 (2019). http://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/student-agency/Student_Agency_for_2030_concept_note.pdf.
- Pithouse-Morgan, K. (2022) Self-study in Teaching and Teacher Education: Characteristics and contributions. *Teaching and Teacher Education*, 119, 1–24. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103880>

References (translated and transliterated)

- Anishchenko, O.V. (2023). Profesiyni rozvytok vykladachiv zakladiv vyshchoi osvity v umovakh neformalnoi ta informalnoi osvity: innovatsiini praktyky [Professional development of teachers of higher education institutions in the context of non-formal and informal education: innovative practices]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka: zbirnyk naukovykh prats*, 35 (2–2023), 151–160. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-35-151-160> [in Ukrainian].
- Anishchenko, O.V., & Pryima, S.M. (2020). Informalna osvita [Informal education]. *Velyka ukrainska entsyklopediia*. https://vue.gov.ua/інформальна_освіта [in Ukrainian].
- Bullock, S.M., & Sator, A. (2017). Developing a Pedagogy of «Making» through Collaborative Self-Study. *Studying Teacher Education*, 14(1), 56–70. <https://doi.org/10.1080/17425964.2017.1413342> [in English].
- Choi, E., & Lee, J. (2018). EFL teachers' self-efficacy and training practices. *ELT Journal*, 72(2), 175–186. <https://doi.org/10.1093/elt/ccx046> [in English].
- Hordvik, M., Fletcher, T., Haugen, A. L., Møller, L., & Engebretsen, B. (2021). Using collaborative self-study and rhizomatics to explore the ongoing nature of becoming teacher educators. *Teaching and Teacher Education*, 101. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103318> [in English].
- Luhovyi, V.I. (2008). Stanovlennia bezpererвної osvity v krainakh orhanizatsii ekonomichnoho spivrobotnytstva i rozvytku (dosvid dlia Ukrainy) [Development of continuing education in the countries of the organisation for economic cooperation and development (experience for Ukraine)]. *Vyshcha osvita Ukrainy: teoretychnyi ta naukovo-metodolohichnyi chasopys*, 4 (1), 7–9 [in Ukrainian].
- O Adu, E., & Zondo, S. (2023). Exploring Teacher's Perspectives on the Relevance of Teaching Economics Management Sciences in Schools. *Universal Journal of Educational Research*, 11(3), 57–66. <https://doi.org/10.13189/ujer.2023.110303>

[in English].

- OECD Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass 2030 (2019).
http://www.oecd.org/education/2030-project/teaching-and-learning/learning/student-agency/Student_Agency_for_2030_concept_note.pdf [in English].
- Pithouse-Morgan, K. (2022) Self-study in Teaching and Teacher Education: Characteristics and contributions. *Teaching and Teacher Education*, 119, 1–24.
<https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103880> [in English].
- Samko, A.M. (2023). Analiz teoretychnykh zasad samoosvitn'oyi diyal'nosti naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv zakladiv vyshchoyi osvity [Analysis of the theoretical foundations of self-educational activities of scientific and pedagogical workers of higher education institutions]. *Visnyk Luhans'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky*, 5 (359). 7–14
[https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-5\(359\)-7-14](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-5(359)-7-14) [in Ukrainian].

УДК 338.4

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.90-98](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.90-98)

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ: ВІД МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ДО ЕФЕКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Друганова Олена Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Druhanova Olena – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Educology and Innovative Pedagogy of the H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-5985-8293>
E-mail: druhanova_lena@ukr.net

Білик Вікторія Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Bilyk Viktoriia – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Educology and Innovative Pedagogy of the H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9823-6956>
E-mail: bilykvita@ukr.net

Анотація. В оглядовій статті проаналізовано окремі питання організації освіти і навчання дорослих, пов'язані з майстерністю викладача-андрагога. Привернено увагу до проблеми здатності андрагога створювати умови, за яких кожен дорослий учень має можливість вибору альтернативних форм пізнавальної діяльності, в залежності від особистого досвіду; вміння застосовувати андрагогічні технології навчання, що сприятимуть усвідомленню ними необхідності